

დუღემონა მაღლაკელიძე

ე.ა.დ., ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

მავლინა ყიფიანი

დოქტორანტი, ქუთაისის უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი

ნათელა ვაშაკიძე

ე.ა.დ., აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი

საწარმოს ფინანსური მდგრალობის შეფასების მაჩვენებლების ანალიზი

ბიზნესის სფეროში არსებული უმკაცრესი კონკურენციის პირობები საწარმო-
თა უმრავლესობას აიძულებს შეინარჩუნონ და წინ წასწიონ თავიანთი მიღწევები
პროდუქციის ბაზარზე, რისთვისაც აუცილებელია ფინანსური სტაბილურობა. სწორედ
საწარმოთა წარმატებებისა და სტაბილურობის საფუძველია კონკურენტუნარიანი
საქონლის წარმოების გადიდება, რაც შეუძლებელია მიღწეული იქნას ფინანსური
მდგრალობის გარეშე.

ფინანსური მდგრალობა საწარმოთა ფინანსების ისეთი მდგომარეობაა, რომელ-
იც გარანტირებულად უზრუნველყოფს მათ გადახდისუნარიანობას. ასეთ შემთხვევაში
ფირმა (საწარმო) საკუთარი შემოსავლების ხარჯზე ფარავს დაბანდებებს აქტივებში
და დაწესებულ ვადებში კრედიტორულ ვალდებულებებს. აღნიშნულიდან გამომდინარე
საწარმოს (ფირმის) ფინანსური მდგომარეობის გაანალიზება აუცილებელია, რომლის
ერთ-ერთი მთავარი საკითხია ფინანსური მდგრალობის შეფასება, ამისთვის საჭიროა
შემდეგი ეტაპების გავლა:

ა) ფინანსური მდგრალობის აბსოლუტური და შეფარდებითი მაჩვენებლების გან-
გარიშება და ანალიზი;

ბ) ფაქტორების გამოვლენა და მათი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი გავლენის გან-
საზღვრა;

გ) მმართველობითი გადაწყვეტილების მიღება ფინანსური მდგრალობის ამადლების მიზნით.

ფინანსური მდგრალობა ეყრდნობა აქტივების ცალკეულ სახეებსა და მათი დაფინანსე-
ბის წყაროებს შორის ოპტიმალურ თანაფარდობას, რომლისთვისაც აუცილებელია ფინანსური
მდგრალობის შეფასების მაჩვენებელთა ანალიზი.

საწარმოს ფინანსური მდგრალობის ანალიზისათვის გამოიყენება შემდეგ მაჩვენებელთა
კოეფიციენტები:

- საკუთარი კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი;
- მოზიდული კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი;
- საკუთარი და მოზიდული კაპიტალის თანაფარდობის კოეფიციენტი;
- საკუთარი კაპიტალის მანევრირების კოეფიციენტი.

საკუთარი კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი ახასიათებს საკუთარი კაპიტალის

საქონლის მფლობელი

ხვედრით წონას მთლიან აქტივებში, ე.ი. განსაზღვრავს იმ ქონების სიდიდეს, რომელიც შექმნილია საკუთარი კაპიტალით.

საკუთარი კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი სხვა არაფერია თუ არა საკუთარი კაპიტალის შეფარდება ბალანსის აქტივების ჯამთან.

მოზიდული კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი გვიჩვენებს ნასესხები კაპიტალის ხვედრით წონას მთლიანად აქტივებში და განსაზღვრავს რა ოდენობის ვალდებულებებია მოზიდული ყოველი ერთი ლარის ქონების შექმნისათვის.

მოზიდული კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი ტოლია ვალდებულებები გაყოფილი ბალანსის აქტივების ჯამთან.

საკუთარი და მოზიდული კაპიტალის თანაფარდობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს ბალანსის საერთო ვალუტაში საკუთარი კაპიტალის ხვედრით წონას და როდესაც საკუთარი კაპიტალის ხვედრითი წონა უფრო მაღალია, ვიდრე ნასესხები კაპიტალისა, ეს ნიშნავს საწარმოს ფინანსურ მდგრადობას, სწორედ ამიტომ აღნიშნული კოეფიციენტი ფინანსური მდგრადობის ზოგადი დახასიათებისათვის გამოიყენება. იგი გაიანგარიშება საკუთარი კაპიტალის გაყოფით მოზიდულ კაპიტალზე. ფინანსური მდგრადობის დახასიათებისათვის ანალიზის პროცესში უნდა შევისწავლოთ საკუთარი და ნასესხები კაპიტალის დინამიკა და სტრუქტურა, რათა გაირკვეს მათი შემადგენელი ნაწილების ცვლილებების გამომწვევი მიზეზები და შეფასდეს დაფინანსების წყაროების რაციონალურობა საანგარიშგებო პერიოდში. კაპიტალის სტრუქტურის მანევრებლები ასახავს კრედიტორებისაგან საწარმოს ფინანსური დამოუკიდებლობის ხარისხს. საზგასასმელია, რომ აღნიშნული მანევრებელი საწარმოს ფინანსური მდგრადობის მნიშვნელოვანი მახასიათებელია. კაპიტალის სტრუქტურის შეფასებისათვის შემდეგი თანაფარდობები გამოიყენება:

საერთო ფინანსური დამოკიდებულების კოეფიციენტი, რომელიც საწარმოს (ფირმის) გარედან მიღებულ სესხებზე დამოკიდებულების მახასიათებელია. დაბალი კოეფიციენტი იმაზე მიგვანიშნებს, რომ საწარმოს დიდი ოდენობის სესხი აქვს აღებული, რაც მაღალი გადახდისუნარიანობის რისკის მატარებელია. იგი მიუთითებს აგრეთვე ფულადი სახსრების დეფიციტის წარმოშობის პოტენციურ საშიშროებაზე.

საბანკო დავალიანების კოეფიციენტი, გვიჩვენებს ბანკისადმი ვალის თანაფარდობას საწარმოთა აქციონერების სახსრებთან. აღნიშნული კოეფიციენტი გამოიყენება საწარმოს ფინანსური სიცოცხლისუნარიანობის დასადგენად. აქედან გამომდინარე, საბანკო დავალიანების კოეფიციენტი სესხის გამცემი ბანკისათვის სათანადო დონეზე უნდა იქნეს შენარჩუნებული.

გრძელვადიანი დავალიანების კოეფიციენტი, რომელიც ახდენს დემოსტრირებას თუ საწარმოს აქტივების რა ნაწილი იფარება გრძელვადიანი სესხების ხარჯზე. ამიტომ, აღნიშნული კოეფიციენტი საშუალებას იძლევა დაზუსტდეს, როგორია გრძელვადიანი სესხების შედარებითი მნიშვნელობა კაპიტალის სტრუქტურაში. მას შეუძლია დამატებითი ინფორმაცია მოგვცეს საწარმოს საერთო ფინანსური დამოკიდებულების მისაღები მდგომარეობის შესაფასებლად. მაგალითად, როდესაც საწარმოს საერთო ფინანსური დამოკიდებულების კოეფიციენტი ძალიან დაბალია, მაშინ გრძელვადიანი დავალიანების კოეფიციენტმა შეიძლება მიგვანიშნოს, რომ გრძელვადიანი ვალდებულებების წილი მეტად

მნიშვნელოვანია და ამიტომ მას უფრო მსხვილი გადავადებული გადასახადების მოგერიება შეუძლია.

საკუთარი კაპიტალის მანევრირების კოეფიციენტი ახასიათებს მიმდინარე საქმიანობის დასაფინანსებლად გამოყენებული საკუთარი საბრუნავი კაპიტალის ხვედრით წონას საკუთარ კაპიტალში, ანუ საკუთარი კაპიტალის იმ წილს, რომელიც დაბანდებულია საბრუნავ საშუალებებში, ხოლო დანარჩენი კი – კაპიტალიზებულია. იგი გაიანგარიშება საკუთარი საბრუნავი კაპიტალის შეფარდებით საკუთარ კაპიტალთან.

აღნიშნული ფინანსური მდგრადობის ზოგიერი მახასიათებელი მაჩვენებლების შესასწავლად შერჩეული „X“ საწარმოს მონაცემები, რომლის საფუძველზე ჩატარებული ზოგადი ანალიზის შედეგები წარმოდგენილია ქვემოთ მოტანილი ცხრილის სახით.

ცხრილი 1

„X“ საწარმოს ფინანსური მდგრადობის ზოგადი შეფასება

კოეფიციენტი	მნიშვნელობა	
	საწყისი პერიოდისათვის	პერიოდის ბოლოსათვის
დამოუკიდებლობის	0,55	0,53
ნასესხები და საკუთარი სახსრების თანაფარდობა	0,56	0,58
მანევრირების	0,45	0,41

მოტანილი მონაცემებიდან ჩანს, რომ ფინანსური კოეფიციენტების ანალიზი საწარმოს ფინანსური მდგრადობის საერთო გაუარესების შესახებ დასკვნის გაკეთების შესაძლებლობას იძლევა. კერძოდ, დამოუკიდებლობის კოეფიციენტის მნიშვნელობის 0,55–დან 0,53–მდე შემცირება საწარმოს ფინანსური დამოუკიდებლობის ზოგიერთი შემცირების, მომავალში ფინანსური სიძნელეების რისკის ამაღლების დასტურია. ასეთ შემთხვევაში საწარმოს მიერ კრედიტორების ვალდებულებების დაფარვის გარანტიები მცირდება. ნასესხები და საკუთარი სახსრების კოეფიციენტის მნიშვნელობის 0,56–დან 0,58–მდე გადიდება საკუთარი სახსრების საკმარისობის შენარჩუნებისა და თავისი ვალდებულებების გადაფარვის დასტურია. მანევრირების კოეფიციენტის მნიშვნელობა შემცირდა, რაც საწარმოს თავისი ვალდებულებების გადაფარვის საკუთარი სახსრების სიდიდის შემცირებას ნიშნავს და ამ სახსრების მანევრირების შესაძლებლობების შემცირებას მოწმობს.

ფინანსური მდგრადობის შეფასებისათვის გამოიყენება ფინანსური მდგრადობის შემდეგი ტიპები:

- 1. აბსოლუტური მდგრადობა** – რაც ნიშნავს მარაგისა და ხარჯების სიდიდის ნაკლებობას საკუთარი საბრუნავი კაპიტალისა და ბანკის კრედიტებით შექმნილ სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობათა ღირებულების ჯამზე. ამ დროს მარაგისა და ხარჯების საშუალებათა წყაროებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი ერთზე მეტია.
- 2. ნორმალური მდგრადობა** – საწარმოს ისეთი ფინანსური მდგომარეობაა, რომელიც გარანტირებულს ხდის გადახდისუნარიანობას.

3. არამდგრადი ფინანსური მდგომარეობა – ნიშნავს საგადასახდელო ბალანსის რღვევას, მაგრამ შესაძლებელია საგადასახადო საშუალებებსა და საგადასახადო ვალდებულებებს შორის წონასწორობის აღდგენა.

ფინანსური არამდგრადობა ითვლება დასაშვებად, თუ დაცულია შემდეგი პირობები:

ა) მზა პროდუქციის და საწარმოო მარაგების ჯამი ტოლი უნდა იყოს ან აღემატებოდეს მარაგების ფორმირებაში მონაწილე მოკლევადიან კრედიტებს - დამატებულ ნასესხებ საშუალებებს:

ბ) წინასწარ გაწეულ ხარჯებს დამატებული დაუმთავრებელი წარმოება საკუთარ საბრუნავ კაპიტალზე ნაკლებია ან ტოლი.

აღნიშნული პირობების შეუსრულებლობა მიგვანიშნებს ფინანსური მდგომარეობის გაუარესებას.

4. კრიზისული ფინანსური მდგომარეობა – არის ისეთი სიტუაცია, როდესაც საწარმო გაკოტრების პირასაა მისული და საგადასახდელო ბალანსში წონასწორობა უზრუნველყოფილია ვადაგასული გადასახადებით შრომის ანაზღაურებაზე, მომწოდებლებთან, ბიუჯეტთან ანგარიშსწორებაზე, ბანკის სესხებზე და სხვა.

საწარმოს ფინანსური მდგრადობის აღდსადგენად აუცილებელია კაპიტალის ბრუნვაობის დაჩქარება მიმდინარე აქტივებში, მარაგებისა და ხარჯების დასაბუთებული შემცირება, საკუთარი საბრუნავი კაპიტალის შევსება შიდა და გარე წყაროებით.

ფინანსური მდგრადობის ანალიზისას აუცილებელია არა მარტო მაჩვენებლების გაანგარიშება, არამედ მიღებული შედეგის აღქმის შესაძლებლობა. მომავალში შესასრულებელი საკითხების დასმა და განხორციელების გზების განსაზღვრა. “X” საწარმოს ფინანსური მდგრადობის მონაცემების შესწავლით ირკვევა, რომ ფინანსური მდგრადობის ტიპი ასეთია (იხ. ცხრილი 2).

ცხრილი 2

„X“ საწარმოს ფინანსური მდგრადობის ტიპი საწყისი და ბოლო პერიოდებისათვის:

მაჩვენებელი	მაჩვენებლის მნიშვნელობა ათ. ლარებში	
	დასაწყისისათვის	ბოლოსათვის
საკუთარი საბრუნავი საშუალებები	3000	2800
საკუთარი და გრძელვადიანი ნასესხები სახსრების მოცულობა	12000	11800
მარაგების წყაროების ფორმირების საერთო სიდიდე	14000	14800
საკუთარი საბრუნავი საშუალებების მეტობა ან ნაკლებობა	-6000	-2800
საბრუნავი საშუალებების მეტობა ან ნაკლებობა	3000	-2800
მარაგების ფორმირების საერთო სიდიდის მეტობა ან ნაკლებობა	5000	200
ფინანსური მდგრადობის ტიპი	ნორმალურად მდგრადი	არამდგრადი

მოტანილი მონაცემებიდან გამომდინარეობს, რომ საწარმოს ფინანსური მდგომარეობა განსახილველ პერიოდში გაუარესდა, კერძოდ ნორმალურად მდგრადიდან გადავიდა არამდგრადში. აღნიშნული მონაცემებით ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის საჭიროა 2800 ათ. ლარის მოცულობის გრძელვადიანი კრედიტის აღება.

ფინანსური ანალიზის შემდეგი ეტაპია ფაქტორთა ანალიზი.

საწარმოს ფინანსურ მდგრადობაზე გავლენას ახდენს მრავალი ფაქტორი: შინაგანი და გარეგანი, ძირითადი და მეორე ხარისხოვანი, მარტივი და რთული, მუდმივი და დროებითი. ანალიზის პროცესში ძირითადად ყურადღებას უთმობენ შინაგან ფაქტორებს, რომელიც დამოკიდებულია საწარმოს საქმიანობაზე, მაგალითად, საწარმოში მომუშავე პერსონალის საქმიანობაზე, კორექტირება შეიტანონ მათ საქმიანობაში და მოახდინონ მათზე ზემოქმედება.

საყურადღებოა ისიც, რომ საწარმოს ფინანსურ მდგრადობაზე არანაკლებ მოქმედებს გარეგანი ფაქტორები. მათ შორის მნიშვნელოვანია საბაზრო დეტერმინანტები და ზოგადად, ბაზარზე შექმნილი სიტუაციები. ცხადია, საწარმოს ნაკლებად აქვს შესაძლებლობა აღნიშნულ ფაქტორებზე ზემოქმედებისა, თუმცა იგი ყოველთვის მზად უნდა იყოს ფორსმაჟორული სიტუაციებისთვის. ცალკე განხილვის საგანია, რამდენად ახერხებს საწარმო მზადყოფნას აღნიშნული სიტუაციებისთვის, რამდენად არეგულირებს ფინანსური ნაკადების მოძრაობას და ინარჩუნებს სტაბილურ ფინანსურ მდგომარეობას. არის მთელი რიგი მნიშვნელოვანი გარე ფაქტორები, რომლებიც პირდაპირ გავლენას ახდენენ საწარმოს ფინანსურ შესაძლებლობაზე და მდგრადობაზე. ამ ფაქტორთა შორის ერთ-ერთი მთავარია სახელმწიფოს ბერკეტები, სახელმწიფოს პოლიტიკა, რომელსაც იგი საგადასახადო კანონით ახორციელებს. როცა ამ მხრივ ყველაფერი წესრიგშია, როცა სახელმწიფოს ინტერესებში შედის სწორედ ეროვნული მეურნეობის უპირატესი განვითარება და ეროვნული ეკონომიკის წინსვლა საკუთარი რესურსების (ნედლეული, სამუშაო ძალა, სამეწარმეო უნარი) ხარჯზე, მაშინ გაცილებით უკეთესი სიტუაციაა ნებისმიერ საწარმოში. სახელმწიფო პროტექტორის როლს უნდა ინარჩუნებდეს ნებისმიერ სიტუაციაში და მხოლოდ ასეთ დროს მოგვევლინება იგი საწარმოს ფინანსური მდგრადობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გარე ფაქტორად.

სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ ხშირად, ადგილობრივი წარმოების პროდუქციას ჩაენაცვლება უცხოური, გაცილებით დაბალი ხარისხის, ნაკლებად საიმედო და სანდო (ხარისხობრივი თვალსაზრისით) პროდუქცია, მაგრამ იაფი. მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილის გადახდისუნარიანობის პირობებში მთავარ ამოსავალ წერტილად სწორედ სახელმწიფოს პროტექციონიზმი გვესახება. სწორედ სახელმწიფო პოლიტიკა არის უმთავრესი გარედან მოქმედი ფაქტორი, რომელიც ხელს უწყობს საწარმოთა ფინანსურ მდგრადობას. უფრო მეტიც, მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის დროს სახელმწიფო იღებს ვალდებულებას სერიოზული და მნიშვნელოვანი დახმარება გაუწიოს საწარმოებს, ფირმებს, კომპანიებს. უბრალო და მარტივი მიზეზის გამო – სახელმწიფოს ძლიერება დგას რენტაბელურ საწარმოთა მხრებზე. ცხადია, საუბარია ქვეყნისთვის სასიცოცხლო და მნიშვნელოვან სექტორებზე, დარგებსა და საწარმოებზე. სწორედ სახელმწიფო უნდა გამოვიდეს მშველელის როლში და მნიშვნელოვანი ღონისძიებების გატარებით ეცადოს საწარმოთა ფინანსური მდგრადობის შენარჩუნებას.

საუბარია იმაზე, რომ რაც შეიძლება ნაკლებად დაზარალებეს ეროვნული ეკონომიკა კრიზისებისა და ექსტრემალური სიტუაციების პირობებში.

რა თქმა უნდა, აქ არ იგულისხმება საწარმოს მოლოდინი მარტო სახელმწიფოდან მიღებულ დახმარებაზე. სრულფასოვანი და მეცნიერულ დონეზე გაკეთებული ფინანსური ანალიზი საწარმოს ადვილად დაანახებს სათანადო რესურსებს და რეზერვებს, მაგრამ გარედან მოქმედ ფაქტორთა შორის ყველაზე ღირებული და საიმედო გარანტიად მაინც სახელმწიფო უნდა მივიჩნიოთ.

ამრიგად, საწარმოს ფინანსური მდგრადობის ანალიზი საშუალებას იძლევა დავადგინოთ რამდენად დამოუკიდებელია საწარმო ფინანსური თვალსაზრისით და მდგრადია თუ არა მისი ფინანსური მდგომარეობა. გაკეთდეს პროგნოზი მომავლისათვის და შემუშავდეს ღონისძიებები მომავალში საწარმოს ფინანსური მდგრადობის გაუმჯობესებისათვის.